

TEKİRDAĞ'DA BİLMECE SORMA GELENEĞİ*

Prof. Dr. Erman Artun

Bilmece sorma; çağlar boyu biçimlenerek günümüzdeki şeklini almış, belirli kuralları olan, kuşaktan kuşağa aktararak günümüze gelmiş bir gelenektir. Bilmecelerde toplumun düşünce yapısının, ortak beğenisinin yansımaları görürüz (Artun,1997:159).

Bilmeceler, kendilerine özgü bir usul ve gelenek içinde sorulur. Diğer halk kültürü ürünleri gibi toplumun temel taşlarından olan değerleri dinamikleri belirlemede önemli rol oynar. Ayrıca bilmecelerde sorulduğu yöre insanının dünyaya bakışı ve estetik modelleri de görülür (Artun,1997:159).

Bilmece sorma geleneğinin oluşmasında, şekillenmesinde geçmişten günümüze gelen tarihi ve kültürel miras belirleyicidir. Her gün unutulmaya, kültür alışverişiyle gelenek dışı biçim almaya başlayan bilmece sorma geleneği halkın belleğinden silinmeden her yörede derlenerek bir kültür varlığı olarak gelecek kuşaklara aktarılmalıdır (Artun,1997:159).

Bilmeceler sözlü halk edebiyatı ürünlerindedir. Bilmeceler, her toplumda hoşça zaman geçirmek ve eğitmek amacıyla söylenen yaygın zekâ ve söz oyunlarıdır. Kaynaklarda çeşitli tanımlarına rastlıyoruz (Akalm,1984:4; AB.,c.4,1990:164; ML.,c.2,1964:379; Elçin,1982: 662). İlk bilmece örneklerini Kıpçak sahasının 14.yüzyıla ait en önemli eserlerinden biri olan Codex Cumânicus'ta görüyoruz (Özergin,1974:6862). Bilmece Anadolu ve Türklük coğrafyasında çeşitli adlar almıştır (Elçin,1982:662). Bilmeceler söyleniş özellikleri (Elçin,1982:663) ve biçim yönünden (Boratav,1982:110) tasnif edilmiştir.

Tarihsel kaynaklar bilmecenin, eski dönemlerinden beri çeşitli kültürlerde yaygın olduğunu göstermektedir. Evrensel boyutunun yanında, anlatım özelliklerine müdahaleyi pek sevmeyen yönüyle ortak halk edebiyatının koruyucusudur (Karadağ,1995:368). Bilmecelerin kökeni bazı araştırmacılara göre mitolojilere kadar uzanır. Bilmecelerde eski kültür izlerine rastlıyoruz (Kowalski,1993:615; Tietze,1974:14). Bilmeceler geleneğe, zamana, yere ve yaşama biçimlerine bağlı olarak sözlü kaynaktan beslenir.

* Tekirdağ Halk Kültürü Araştırmaları 1, Tekirdağ Genç İşadamları Derneği Kültür Yayınları, Tekirdağ, 1998, s. 117-139

Bilmeceleri yalnızca bir mantık oyunu olarak düşünemeyiz. Karşılıklı bilmece sorular soru-cevap ilişkisine dayalı bir iletişim içindedirler. Bilmecelerdeki anlatım şiire özgü çağrışımlarla bezenir. Bilmecelerin şiirsel yapıları onların unutulmasını önleyip kuşaktan kuşağa geçmelerini sağlamıştır (Karadağ,1995:376). Bilmecelerde kafiye ve redifler ahengi sağlayan öğelerin başında gelir. Dede Korkut Hikâyeleri'nde görülen aliterasyonlara, bilmecelerde de rastlıyoruz (Karadağ,1995:378). Bilmece söylemek kültürün belirlediği bazı tanımları kullanarak, kurallara göre oluşturulur. Bilmeceler fonksiyonları, yapısı, üslupları, aktarılmaları ve kaynakları yönünden araştırma konusu yapılıır (Şaul,1979:85). Tekerlemelere benzeyen kuruluşları, atasözlerini çağrıştıran özlü biçimleri, mecazlı, simgelerini, kafiyeli, redifli anlatım özellikleri taşırlar. Kaynaklardaki ya da söylendikleri yörenin yerel söyleyiş özelliklerini de aynen yansıtırlar (Karadağ,1995:378). Bilmeceler manzum, mensur anonim ürünler ve aşkların yarattıkları muamma ve lugaz adlı bireysel bilmeceler olmak üzere iki koldan incelenir (Elçin,1982:663; Boratav,1982:126; Artun,1996:91). Bilmecelerin konusu insan, eşya, hayvan, doğa öğeleri kadar geniş bir yelpazeye sahiptir. Ayrıca ahlaksal ve dinsel kural ve inanışlar, bilmece konuları arasındadır. Bilmecelerde dinsel motifler, ahretle ilgili konular, dinsel törenler, uygulamalar, yer adları din uluları vb. sık geçer.

Bilmecelerin kendine özgü sorulma yöntemi ve sorulma geleneği vardır. Bilmeceyi çözemeyen karşılığında mutlaka bir bağışta bulunur. Bilmeceyi çözmek, ipuçlarını istemek, karşılık vermek, ortaya atılan şartlar, ödülleri hep geleneksel biçimlerde dir. Bilmeceyi çözemeyen cezalandırılır. Bilmeceler eğlendiriciliğinin yanı sıra eğitim ve iletişim aracıdır. Bilmecelerin, insanlar arasında iletişim kurma, hoşça zaman geçirme, bellek ve zekâ eğitimleri sağlama gibi sosyal yararları da vardır.

Masallar ve halk hikâyelerinde kahramanlar bilmecelere cevap vererek ölümden kurtulur, sevdiğine kavuşur (Başgöz,1986:248). Tarikata yeni girenlere sorulan bilmecelerle onlara tarikatın gelenek ve ilkeleri öğretilirdi (Başgöz,1986:250; Boratav,1982:124). Bilmeceler ortama, yaş grubuna, kültür düzeyine inanç yapısına uygun seçilir. Bilmece sorulan topluluğun kadın erkek karışık olması bilmeceleri belirler.

Tekirdağ'da Bilmece Sorma Geleneği

Tekirdağ'da bilmece sorma geleneği, eski yıllara oranla önemini kaybetse de sürmektedir. Tekirdağ'da bilmeceler; kızlar, kadınlar ve erkekler arasında kış gecelerinde, akşam sohbetlerinde, çeşitli eğlence toplantılarında evlenme, sünnet törenlerinde bulgur çekme, yufka açma, salça yapma, hasat zamanı imece ve arkadaş toplantılarında sorulmaktadır. Bilmeceler genellikle

boş zamanlarda, neşeli ortamlarda sorulur. Toplantılarda bilmeceleri büyükler sorar küçükler cevaplar. Bilmeceler için özel bir toplantı yapılmaz. Tekirdağ'da bilmeceler soranlara özel bir ad verilmez. Bilmeceler yaşlılardan öğrenilir. Günümüzde kitaplardan öğrenilen bilmeceler de önemli yer tutmaya başlamıştır.

Tekirdağ'da bilmeceler genellikle gençler arasında sorulur. Son yıllarda daha çok çocuklar arasında sorulmaya başlanmıştır. Şehirlerde bilmeceler sorma eskiye oranla azalmıştır. Köylerde azalmakla birlikte sürmektedir. Bilmeceler sorulurken sessizlik esastır. Herkes bilmecelerin cevabını bulmaya çalışır. Bilmecelerin cevabını bulma, halk arasında zekâ, bilgi ölçüsü olarak değerlendirilir. Cevabı bilenler takdir edilir, bilmemezlerse gülünür. Cevabı söylemek için mutlaka bir ceza verilir veya bir şehir istenir.

Tekirdağ'da eskiden sorulup günümüze gelen bilmeceler unutulmaya başlanmıştır. Kültür alışverişiyle yeni yeni bilmeceler üretilmektedir. Köy ortamından uzaklaşan gençler köy bilmeceleri dünyalarına giremiyorlar. Köyle ilgili nesne ve kavramları bilmiyorlar. Eskiden mektuplara mâninin yanı sıra bilmeceler de yazılırdı. Bu gün yok denecek kadar azalmıştır.

Bilmecelerin insanların, görüş, düşünüş ve zekâlarını açtıklarına inanılır. Cinsellik içeren veya cinsellik çağrıştıran bilmecelerin toplulukta sorulması hoş karşılanmaz. Bilmeceler cevaplanırken bazen ipuçları verilir. “Canlı mı, cansız mı, yenir mi, içilir mi?” gibi sorular sorulur. Eskiden köye gelen yabancılar ve damat adayları bilmecelerle sınanırdı.

Tekirdağ'da bilmeceler sorma geleneği, yüzyılların deneyimlerinden süzülerek biçimlenmiş belirli kuralları olan kuşaktan kuşağa aktararak günümüze ulaşmış bir gelenektir. Tekirdağ bilmecelerinde, halkın düşünce yapısını, beğenisini ve yöre kültürünü görürüz.

Bilmeceler günümüzde şehirlerde, genellikle çocuklar arasında sürmektedir. Kapalı toplum özelliği gösteren köylerde bilmeceler geleneği sürmektedir. Bütün yörelerin bilmeceleri tek tek toplanıp tasnif edilmeden, geleneği ortaya çıkarmadan yapılacak bir Türkiye bilmeceler sorma geleneğinin eksik kalacağı düşüncesini taşıyoruz.

Tekirdağ'da Sorulan Bilmecelerden Örnekler:

Bilmeceler, biçimleri ya da içerikleri dikkate alınarak çeşitli şekillerde sınıflandırılmıştır (Boratav,1982:110; Elçin,1982:607; AB., c.4, 1990: 167). Biçim bakımından bilmeceler manzum ve mensur bilmeceler olmak üzere ikiye ayrılırlar. Bilmeceleri çeşitli özelliklerinden yola çıkarak tiplerine, cevaplarına, karşılıklı söylenmelerine, cevaplarının manzum olmalarına, kelime oyunu karakteri göstermelerine göre sıralanır.

Tekirdağ'da sorulan bilmeceleri manzum ve mensur olarak iki grupta toplayabiliriz. Manzum olanlar ikili, üçlü,dörtlü, beşli ve altılıdır. Manzum bilmecelerde ölçü ve kafiye özelliklerine uyulur. Tekirdağ'da sorulan bilmeceleri konularına göre şu şekilde bölümleyebiliriz. a) günlük hayat (ev hayatı, toplum hayatı) b) doğa(hava, astronomi,zaman vb.) c) eşyalar d) insan e) bitkiler ,f) hayvanlar, g) soyut kavramlar

Bir bölümde bulunan bilmece metni bir yönüyle diğer bölümde de bulunabilir. Tekirdağ'da derlediğimiz 300 bilmecedan yola çıkarak bilmeceleri şu başlıklarda topladık:

1) İnsanla İlgili Bilmeceler 2) Tabiatla İlgili Bilmeceler 3) Hayvanlarla İlgili Bilmeceler 4) Bitki ve Yiyeceklerle İlgili Bilmeceler 5) Giyeceklerle İlgili Bilmeceler 6) Ev ve Ev Eşyasıyla İlgili Bilmeceler 7) Alet ve Araçlarla İlgili Bilmeceler 8) Soyut Kavramlarla İlgili Bilmeceler 9) Din Kültürüyle İlgili Bilmeceler. 10) Diğer Bilmeceler (mekanlar, su, yazı-okuma)

1) İnsanla İlgili Bilmeceler

Tüylü ağzını açtı
Çıplak içine kaçtı (çorap-ayak)

Kıllı kıllı üstüne
Dıllı dıllı üstüne (bıyık)

Bir fırın var
Bir pide alır (dil)

Biz biz idik
Otuz iki kız idik
Ezildik , büzüldük
İki duvara dizildik (dişler)

Anaya değmez , babaya değer
Sana değmez, bana değer (dudak)
Bilin bakalım bu nedir?

Uzun uzun ulama
Ulaması boyama
Uzun ola kekliğin (gıcık)
Yumurtası boyama

Bir ufacık faltaşı

Dolanır dağ taşı. (göz)

Çil torba içinde
Gümüş yüzük . (göz)

Yarım kaşık, duvarda yapışık. (kulak)

Bir dalda beş devlet. (parmak)

Alçacık çantı
Yumuşacık mantı (parmak)

Dalları aşağı, kökü yukarı. (sakal)

Çarşıdan alınmaz
Mendile konulmaz
Ondan tatlı bir şey olmaz (uyku)

2)Tabiatla İlgili Bilmeceler

Oturur kalkmaz. (ateş)

Biri yer de doymaz
Biri hiç yerinde durmaz,
Biri almadan kalkmaz . (ateş-duman –kül)

Dam üstünde yarım çörek. (ay)

Kiremitliğe yarım ekmek koydum
Sabahleyin baktım bulamadım . (ay)

Altın tas, gümüş tas
Binini çek birine bas. (ay-güneş)

Mini mini minare, dibi daire
Yüz bin çiçek , lâle
(ay-yıldız)

Kaplıcada ilacım
Kış gününde hallacım
Saçaklardan damlardan
Sarkar uzun saçım. (buz)
Çıt çıdan âcı (ağacı)
Pıt pıdan âcı (ağacı)

Kırmızı lâle
Kılabadan acı (ağacı) (çevre)

Karşıdan baktırır
Yanına gittim bağırır. (deniz)

Yükseklerden inerken
Döndürürüm değirmen
Benim mavi yüzümde
Gezer gemi ve yelken . (deniz)

Bulunmazsam çöl derler
Bazen bana göl derler
Yeşil kırdan akarsan
Bir gümüştən yol derler. (dere)

Karşıdan baktım ağarır
Yanına gittim bağırır. (dere)

Gider, gelmez. (duman)

Benim bir yuvam var
Yarısı kara, yarısı beyaz. (dünya)

Ölü piliç altında diri tavuk. (ev)

Nehir, ırmak ve çayım
Her işte var çok payım
Yağmur sonu göklerde
Yedi renkli bir yayım (gök kuşağı)

Ben giderim o gider
Ben dururum o durur (gölge)

Çalıyı çitirdatmadan geçti (güneş)

Altın araba, gümüş tekerlek
Yayla sekerek, pamuk atarak. (güneş -ay-rüzgâr-kar)

Çatak içinde tafa mısın ?
Ak pak yumurta mısın ?
Gelin çiçeği açtı

Sen daha burda mısın ? (güneş- kırağı)

Benim bir oğlum var
Seneden seneye tıraş olur. (harman)

Şekere benzer tadı yok
Gökte uçar kanadı yok. (kar)

Benim çarşafım var
Her yeri örter, denizi örtemez. (kar)

Kanadım yok uçarım
Ayağım yok kaçarım
Biliniz ya ben neyim ?
Dünyaya can saçarım . (kar)

Cum cum çukurda mısın ?
Beyaz yumurta mısın ?
Alem düğüne gitmiş
Sen daha burada mısın ? (kar)

Avlu dibine yaşmağım düştü
Yaşmağımı toplayınca gün kavuştu. (kırağı)

Hangi sudur soğumaz (Nil nehri)

Elsiz ayaksız kapıyı açar. (rüzgâr)

Minareden attım kılıcı
Gökten çıktı ucu. (şimşek)

Bulut benim eğerim
İsteyince her zaman
Tarlalara bağlara (yağmur)
Sağnak olur inerim.

Buradan attım kılıcı
Öteden çıktı ucu. (yıldırım)

Tavana darı saçtım
Sayamadım kaçtım. (yıldız)

Mini mini minare
 Dibi daire
 Yüz bin çiçek bir lâle. (yıldızlar-ay)

Gece açılır (yıldız)
 Gündüz kapanır.

Uzun kavak gölgesi yok
 Kuşlar konar yuvası yok. (yol)

3) Hayvanlarla İlgili Bilmeceler

Lâp nedir, Lâpis nedir ?
 Altı ayaklı dört kanatlı
 Uçup giden kuş nedir? (arı)

Suda Süleyman. (balık)

Suda gezer boğulmaz. (balık)

Bindim kızağa, gittim uzağa
 Tuttum çıplak buzağı. (balık)

Dışında beyaz duvar
 İçinde bir canlı var. (yumurta)

İki dik dik, iki bak bak
 Dört taktak, bir sallak. (eşek)

Çit içinde çangallı Yusuf. (fare)

Ma mari mor ayaklı
 Mari törpü yüzlü
 Mari diğren bacaklı
 Mari güvem yüzlü (hindi)

Pat pat ayaklı
 Al al duvaklı
 Güzel sesli
 Kırmızı fesli. (horoz)

Altı kabuk, üstü kabuk

İçinde bir kara tavuk. (kaplumbağa)

Altı tahta, üstü tahta
İçinde oturur Mehmet Usta. (kaplumbağa)

Karşıdan baktım hiç yok
Yanına vardım pek çok. (karınca)

Atatay matatay
İnce belli karatay. (karınca)

Yer altında kazan kaynar. (karınca)

Yer altında bulgur çömleği. (karınca)

Kendi doğar anadan
Fakat doğurmaz. (katır)

Dağdan gelir, taştan gelir.
Yamalı setreli eniştem gelir. (keçi)

Bir beygirim var
Binlerce odun taşır. (kirpi)

Uzaktan baktım ana gibi
Yanına vardım domuz gibi. (kirpi)

Martı martı masal
Oturmuş bakla satar. (kurbağa)

Ol hanım, ol canım geldi
Afakanım , gelbeden bakışlı
Nadir turuncu, mısır pirinci
Kızların gencini gördüm
Bayıldım, düştüm, yayıldım
Ağadan koyması, pulluk sopası
Ol kadının horozu güldü
Gülistanda oturur.
(kurbağa)

Üstten ot biçerim
Altından su içerim. (koyun)

İki çubuk , bir makas
Kendisidir hokkabaz. (leylek)

Dört taka taka
İki lâpa lâpa
Bir zıp zıp. (merkep)

Benim bir kuşum var kahverengi
Kahvelerde çıkar çengi. (pire)

Evi sırtında
Ayağı karnında
Gözü boynuz
İzi yıldız. (salyangoz)

Kara kaşık
Duvara yapışık. (sinek)

Yolda gider, yolcu değil
Ağaca çıkar kedi değil
Yazı yazar kâtip değil. (sümüklüböcek)

Dağdan daliman. (tavşan)

Gündüzün et yer
Geceleyin yıldız sayar. (rende)

Yer altında yağlı kayış . (yılan)

Ev üstünde yağlı çörek. (yılan)

4) Bitki ve Yiyecek ile İlgili Bilmeceler:

Karşıdan bir tay oturur
Yüz bin yumurta getirir. (armut)

Tuzsuz pişen aş. (aşure)

Aktır benizi
Götürür denizi . (ayran)

Sarı kız sarkar
Düşeceğim diye korkar. (ayva)

Sarı tavuk dalda yatar
Dal kırılır yerde yatar. (ayva)

Dağ doruğunda
Çilli Fatma . (badem)

Karşıdan baktım çalı çeper
Yanına gittim bir top şeker. (böğürtlen)

Kim bilecek ben neyim
En değerli bir şeyim
Bulduğum halleri
Bir bir ben söyleyeyim. (buğday)

Ağaç üstünde kilitli sandık. (ceviz)

Dört kardeş bir yerde yatar. (ceviz)

Bir sopa attım
Koyunları dağıttım. (ceviz)

Fildini fildini
Kilerinin kozini
Çekicini , palini
Kumakini , hapini. (ceviz-çekiç)

Çıtır çıtır yenir
Ona eğlence denir. (çekirdek)

Alçacık dalda , yemişi balda
Alçacık tepe, kırmızı küpe. (çilek)

Alçacık dallı, yemesi ballı. (çilek)

Bilmece bildirmece
Dil üstünde kaydırmaca. (dondurma)
Bir dam kırmızı buzağı. (ekmek)

Kırmızı renklidir

Kırların gelinidir
Bilin bakalım bu nedir? (gelincik)

Çam ağacı kökünle
Kara şopar yükü ile (güvem)

Bir kuru kafa, koydum rafa
Yemesi tatlı, maymun suratlı (hindistan cevizi)

Avludan atladı
Komşuda yumurtladı. (kabak)

Çalıdan atladı, komşuda yumurtladı. (kabak)

Kutu kutu küpe
İçindedir yapan bunu
Bilmeyen çarşı köpük . (kabak)

Karşıdan baktım çalı çeper
Yanına gittim bir top şeker. (karamuk)

Allah yapar yapısını
Bıçak açar kapısını. (karpuz)

Altı kara, üstü kara
İçinde peynir para. (kestane)

Kutu kutu kapağı
İçinde yapağı
Yapağı değildir, ipektir
Bunu bilmeyen köpektir. (kestane)

Kalemin ucu bendedir bende
Yeşil koydum kırmızı çıktı. (kına)

Dere tepe, çingilli küpe (kızılılık)

Karşıdan baktım al
Yanına vardım bal. (kiraz)
Alçacık tepe
Kırmızı küpe. (kiraz)

- Benim bir kızım var
Kat kat çeyizi var. (lahana)
- Kat kat döşek
Bunu bilmeyen eşek. (lahana)
- Ufacık fıçıcık
İçi dolu turşucuk. (limon)
- Alçacık tatar
Simit satar. (mantar)
- Mini mini
Küçük sini (mercimek)
- Hanım içerde
Saçı dışarda. (mısır)
- Dağdan gelir taştan gelir
Beş bıyıklı eniştem gelir. (muşmula)
- Çarşıdan aldım bir tane
Eve geldim bin tane. (nar)
- Hanım uyandı, cama dayandı.
Cam kırıldı, kana boyandı. (nar)
- Eli yandı, cama dayandı
Cam kırıldı, kana boyandı. (nar)
- Yer altında piliçli tavuk . (patates)
- Alçacık boylu
Kadife donlu. (patlıcan)
- Yer altında sakallı dede. (pırasa)
- Kat kat elma
Evvel zamandan kalma. (soğan)
Sarı kız sancağınla
Gelir yüz bin ençeğinle . (susam)

Ak ama peynir değil
Kuyruğu uzun sıçan değil. (turp)

Pişirsen aş olur
Pişirmezsen kuş olur. (yumurta)

Bir kuyum var
İki türlü suyum var. (yumurta)

Ak camiye dolayladım
Kapısını bulamadım . (yumurta)

Anası yapak
Kızı topalak. (yumurta)

Bir beyaz cevahir taşı
Pişirsen aş olur.
Pişirmezsen kuş olur. (yumurta)

5) Giyecekler İle İlgili Bilmeceler:

Küçük mezar
Dünyayı gezer. (ayakkabı)

Otuz iki delikli
İki pelikli (çarık)

Bağlarım gider
Çzerim durur. (çarık)

Beş kardeş babasına havlu rer. (çorap şişleri)

Beş kardeş duvar rer. (çorap ve şişler)

Beş gavur birbirini kovalar. (çorap şişi)

İki çatal
Zırt ayağına. (pantolon)

Kuru dal üstünde kulfan oturur.
Kuyruğunu yolar oturur. (smek)

Tavuktan alçak

Adamdan yüksek. (şapka)

Hop dedim poturu
Yüklük altında oturur. (tulum)

Karşıda bir tay oturur.
Yolunur yolunur gene oturur (yapağı)

1) ***Ev ve Ev Eşyası ile İlgili Bilmeceler:***

Gide gide gittim
Altın suya battım
Güzellere baktım. (ayna)

Anasını sattığımın poturu
Dam üstünde oturu (baca)

Ev üstüne deri serdim
Bacakları geri serdim (baskı)

Hep içeri , başı dışarı. (çivi)

Tıngır elek, tıngır taş
Elim unlu, karnım aç (elek)

Alçacık buluttan kar yağar (elek ve un)

Karşıdan baktım kümbet
Yanına gittim kızıl kıyamet. (fırın)

Bizim evin içinde bir göl var
Gölün içinde bir yılan var
Yılanın ağzında bir gül var. (gaz lambası)

Kat kat kadayıf
Bizim hanım çok zayıf
Zayıflığı bırak ama
Gözünün bir kayıp. (iğne)
Gittim gittim tepeye
Yular taktım eşeğe. (iğne-iplik)

Ev altında kırmızı yılan (kapı)

Gel leylim , git leylim
Ayak üstünde dur leylim (kapı)

Saksıdan şakır taşır
Bulduğunu bana taşır (kaşık)

Bir karıştır boyu
Girip çıkmak huyu
Girip çıkmak bitince
Koy ateşe suyu. (kaşık)

Bir ufacık odada saklı
Sanki başı sarıklı. (kibrit)

Oturdum önüne
Uydurdum deliğine. (kilit)

Kara tavuk
Karnı yarık. (kilit)

Sıra sıra develer
Birbirini geveler. (kiremit)

Uzun yenge uz yatar
Oğlu kızı düz yatar. (kiriş)

Bizim evde bir deli var
Tepesinde dili var. (lamba)

Asalım masalım
Kaldıralım asalım. (lamba)

Bir avuç nişandır
Evin içini kuşatır. (lamba)

Alçacık çınar
Tutuşmuş yanar. (mum)

Evin aynası
Kendinin dayısı (pencere)

İçer tütünü , sallar elini (perde)

Ağacı oyduklar
İçine dünyayı koydular. (radyo)

Tik tak çalışır.
İnsanlara yaraşır. (saat)

Minarenin taşları
Çin çin öter kuşları. (saat)

Hoca bindi direğe
Düp düp eder yüreği. (saat)

Dur kuşum keyfi gelsin
Hanımlara şeftali versin. (saat)

Çın çınlı hamam
Kubbesi tamam
Bir gelin aldım
Babası imam. (saat)

Üç ayaklı zembil
Ben atarım sen bil. (sacayağı)

Üç ayaklı zenbil
Ben atayım , sen bil (sacayağı)

Üç ayaklı fil
Sık kendini bil. (sacayağı)

Bir kızım var
Gelen geçen ona sarılır (soba)

Sallanır gider
Sallanır çıkar. (su kovası)

Fildiri fildiri dağdan domuz indiri. (tarak)

Benim bir kızım var
Gelen öper, giden öper. (tas)

Alçacık tepeden kar yağıyor. (un ve elek)

Gece harman
Gündüz tınaz. (yatak)

Karanlık damda katır kişner. (yayık)

Akşam boşalır
Sabah çoklaşır. (yükçük)

Benim bir eşeğim var
Yükletirim ih demez (yükçük)

7) Alet ve Araçlarla İlgili Bilmeceler:

Evden çıktı yalın gibi
Eve geldi deli gibi. (balta)

Ben giderim , o gider
Arkamdan tin tin eder. (baston)

Ben giderim, o gider
Arkamda iz eder. (baston)

Art arta usta
Oturur kafeste
Yem yer su içmez
O da bir usta. (değirmen)

Art arda usta
Oturur kirişte
Yem yer, su içmez
O da bir usta. (değirmen)

Ligi ilgi Mustafa Ağa . (dokuma tezgâhı)

Kara bulut kapladı
Tarlaları sapladı. (karasaban)

İki keçi dövüşür
Yüzü gözü buruşur. (körük)

Tahtadan yapılmış kanı yok

Nefes alır canı yok (köruk)

Çıt öte, çıt beri
Yapı altından geç beri. (mekik)

Tarlada gezer
Tüyünü süzer. (saban)

Atına ıtına
Bin ağanın sırtına. (saman çiti)

Ne yerde de ne gökte
Süzer gider bir yükte (uçak)

Dandini dandan
Kuyruğu yandan. (yel değirmeni)

8) Soyut Kavramlarla İlgili Bilmeceler:

Apı apı
İçinde topu (alın yazısı)

Topun içinde, ne molkıdan okumuş
Ne de kitap içinde (alın yazısı)

Sende de var, bende de var
Bir küçük dalda da var. (isim)

Bir tabak kar
Ortasında nar
Esti rüzgâr
Kesti zülfikâr. (nikâh)

Ben gittim bağlara
Selâm verdim ağalara
Ağalar ne yaparsınız dedim ?
İpsiz insan bağlarınız dediler. (nikâh)

Üç yüz altmış beş leyleğin
On ikidir yumurtası iki yavrusu (Ramazan ve Kurban Bayramı)

Kul görür, Tanrı görmez. (rüya)

9) Din kültürüyle İlgili Bilmeceler:

Ya bunu bileceksin

Ya sabaha kadar öleceksin. (Kuran-ı Kerim)

10) Diğer Bilmeceler:

Sarıdır safran gibi

Okunur Kuran gibi

Ya bunu bilirsin

Ya da sabaha kadar ölürsün. (altın)

Okunurum Kur'an gibi

Sevilirim can gibi

Bilin bakalım ben neyim ? (altın)

Karşımdan baktım ağarıyor

Yanına gittim bağılıyor. (çeşme)

Yemeden söyler, içmeden söyler. (dolmakalem)

Bir ufacık nişandır

Dört tarafi kuşatır. (ışık)

Minareden attım kırılmadı

Suya attım kırıldı. (kağıt)

Elle yazılır

Gözle görülür

Dille okunur (kitap)

Çarşıdan aldım siyah

Evde oldu kırmızı. (kömür)

Tarlası beyaz , tohumu siyah

Elle ekilir, dille biçilir

Bilin bakalım ben neyim ? (mektup)

Ne ağzı var ne dili

Konuşur insan gibi (mektup)

İstanbul'da balık pişer

Kokusu buraya düşer. (mektup)

Yer altında kilitli sandık . (mezar)

Uzaktan baktım anlık anlık
Yanına vardım kilitli sandık (mezar)

İçi taş dışı taş
Haddaş haddaş (minare)

Tükürük kusan taş (sabun)

Ben dururum , o gider. (ses)

Karanlık damda kan oturur. (tatlı)

Dışı var içi yok
Dayak yer suçu yok. (top)

Elemez elemez
Ocak başına gelemes
Gelse de duramaz. (yağ)

Kaynakça

- Akalın, L.Sami,1984, Edebîyat Terimleri Sözlüğü, Varlık Yayınları, 6. Baskı, İstanbul,
- Ana Britannica, 1990, Bilmece Maddesi, Ana Yay, Cilt.4 İstanbul
- Artun, Erman;1996, Adana Aşıklık Geleneği (1966-1996) ve Aşık Feymâni, Hakan Ofset, Adana
- Artun, Erman;1997, “Adana'da Bilmece Sorma Geleneği”, I. Halkbilimi Bilgi Şöleni Bildirileri, Balıkesir
- Başgöz, İlhan;1986, “Bilmecelerin Toplumla İlgisi”, *Folklor Yazıları*, Adam Yayınları, İstanbul
- Boratav, Pertev Naili;1982, 100 Soruda Türk Halk Edebîyatı, Gerçek Yayınları, 4. B., İstanbul
- Elçin, Şükrü;1982, *Halk Edebîyatına Giriş*, KTB Yayınları, 2.B., Ankara
- Karadağ, Metin;1995, Türk Halk Edebîyatı Anlatım Türleri, Akademi Yayınları, Balıkesir
- Kowalski, T.;1993, “Bilmece Maddesi” , İslam Ansiklopedisi, 2.Cilt , İstanbul

Meydan Larousse,1964, Bilmece Maddesi, Meydan Yay. Cilt.2 İstanbul

Özergin, M.Kemal;1974, “Kuman-Kıpçak Bilmeceleri Üzerine Araştırmalar”, T.F.A. Ocak 1974, Sayı :294

Şaul, Mahir;1979, Dünyada Bilmece Araştırmaları, Folklor Doğru, Sayı 37, Bilmece Sayısı, Aralık 1979, İstanbul

Tietze, Andreas;1974, “Çok Cevaplı Bir Türk Bilmecesinin Çözümlemesi, Folklor Doğru, Sayı.37 Bilmece Sayısı, Aralık 1974, İstanbul, S.14-28

Kaynak Kişiler

K-1 - Rahmi Yazar, 1927, İlkokul, Hayrabolu, Tekirdağ, 1978

K-2 - Tevfik Yılmaz,1983,İlkokul, Aşağı Kılıçlı,Tekirdağ,1978

K-3 - Ali Yenci,1932,İlkokul,Tekirdağ, 1978

K-4 - Fatma Yörük, 1910, Öğrenimi yok,Tekirdağ,1978

K-5 - Fadliye Vurucu,1320,Öğrenimi yok, Tekirdağ,1978

K-6 - Zülfiye Ürgen, 1329, Öğrenimi yok, Tekirdağ, 1978

K-7 - Makbula şner. 1922, İlkokul, Yazar, Tekirdağ 1978

K-8 - Emine Uzun,1916,öğrenimi yok, Mahramlı,Tekirdağ 1978

K-9 - Eda Tezacan,1910,Öğrenimi yok, Tekirdağ 1978

K-10 - Hanife Tanrıcer,1928, Öğrenimi yok, Küçükkepenekli, 1978

K-11 - Ayşe Taş, 1917, İlkokul, Muratlı, Tekirdağ 1978

K-12 - Hayriye Taşkın, 1917, İlkokul, Tekirdağ 1978

K-13- Münine Şenbahar, 1324, İlkokul, Malkara, Tekirdağ 1978

K-14 - Mustafa Saygın, 1921, İlkokul, Malkara, Tekirdağ 1978

K-15 - Fethi Sarıca, 1936, İlkokul, Çerkezköy, Tekirdağ 1978

K-16 - Şükriye Sünter,1920, İlkokul,Müsellin , Tekirdağ,1978

K-17 - Selahattin Baydur, 1927, İlkokul, M.Ereglisi, Tekirdağ 1978

K-18 - Nefize Seçkin, 1915,Öğrenimi yok, Tekirdağ 1978

K-19 - Ayşe Sucular,1912, İlkokul, Hayrabolu, Tekirdağ 1978

K-20 - Müzeyyen Pandur,1914 İlkokul, Hayrabolu, Tekirdağ,1978

K-21 - Ayşe Perrin, 1314, İlkokul, Malkara, Tekirdağ, 1978

- K-22 - Vasfiye Özkan, 1913, İlkokul, Muratlı, Tekirdağ,1978
K-23 - Hasan Özcan,1925, İlkokul, Tekirdağ 1978
K-24 - Sadife Özcan, 1926, İlkokul, Malkara,Tekirdağ 1978
K-25 - Sabriye Onur, 1917, İlkokul, Tekirdağ 1978_